

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهنمای نویسندگان نوشتارهای علمی در مجله علمی - پژوهشی انجمن علمی فرش ایران

عکس‌ها و طرح‌ها با فلش در پشت عکس مشخص شود.
■ نوشتارها و مقاله‌ها باید در ۴ نسخه تایپ شده با نرم‌افزار Word 2003 در قطع A4 به همراه CD متن و CD تصاویر با فرمت Tif و نامه‌ای به عنوان سردبیر مجله گلجام (پایریک) به صندوق پستی مجله: تهران، صندوق پستی ۱۳۶۱-۱۳۱۴۵، فصلنامه گلجام، انجمن علمی فرش ایران و یا نشانی: تهران، خیابان سپهبد قرنی، نرسیده به پل کریمخان، نبش کوچه بهرام چوبین، ساختمان شماره ۵ وزارت بازرگانی، طبقه هشتم، انجمن علمی فرش ایران ارسال شود.
■ مشخصات نویسنده یا نویسندگان مقاله، به شرح زیر قبل از چکیده نوشته شود.

نام و نام خانوادگی - میزان تحصیلات - رشته تحصیلی - رتبه علمی - آدرس و تلفن - دورنگار یا پست الکترونیک (ابتدا نویسنده مسئول یا عهده‌دار نوشته شود)

■ ترتیب اجزاء فهرست منابع به شرح زیر است:
کتاب: نام خانوادگی، نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کتاب، نام مترجم یا مصحح، ناشر، محل انتشار.

مقاله: نام خانوادگی، نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کامل مقاله، نام مترجم، نام مجله، دوره، شماره.

■ ارجاعات به منابع در متن نوشتار شامل نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه در انتهای نقل مطلب در پرانتز بیاید.
■ صحت نوشتارهای علمی با نویسنده یا نویسندگان است.

■ استفاده از مطالب مجله انجمن علمی فرش تنها با ذکر مأخذ، مجاز است.

■ نشانی پست الکترونیک: E-mail: abed@icsa.ir
هیأت تحریریه فصلنامه

■ در این مجله، نتیجه پژوهش‌ها و تجربه‌های علمی در زمینه فرش و زیراندازها و توسعه دانش در این زمینه به ویژه دریکی از موضوعات: طرح و نقش، رنگ‌بندی، رنگ‌رزی، بافت، مرمت، مواد اولیه، اقتصاد و بازرگانی، مدیریت، تاریخ و فرهنگ، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی فرش منتشر می‌گردد.

■ نوشتارهای پژوهشی، تحلیلی، نقد کتاب‌های علمی - هنری و گزارش‌های علمی و هنری در زمینه فرش و زیراندازها نیز پس از داوری و تصویب در هیأت تحریریه قابل انتشار است.

■ مقاله‌ها باید دارای بخش‌های: چکیده فارسی، واژه‌های کلیدی، مقدمه، متن مقاله، نتیجه، پی‌نوشت‌ها و فهرست منابع و چکیده انگلیسی باشد.

■ نوشته‌های ارسالی نباید قبلاً در هیچ مجله‌ای به چاپ رسیده باشد. همچنین مقاله‌های ارسالی به این فصلنامه نباید همزمان به مجله دیگری ارائه شده باشد.

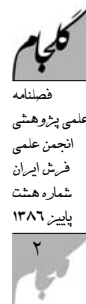
■ نوشتارهای ارسالی ترجیحاً به زبان فارسی باشد. ضمناً در صورتی که به زبان دیگری نیز ارسال شود پس از ترجمه و تصویب هیأت تحریریه به چاپ می‌رسد.

■ پی‌نوشت‌های مقاله (معادل‌های واژه‌ها - اصطلاح‌ها - توضیحات) در متن به ترتیب شماره‌گذاری شده و در پایان مقاله، پیش از فهرست منابع تحت عنوان پی‌نوشت‌ها ارائه شوند.

■ اندازه نوشتارها باید بین حداقل ۵ و حداکثر ۱۵ صفحه مجله (با احتساب تمام بخش‌های مقاله) باشد.

■ تصاویر ارسالی باید به طریق رنگی و یا سیاه سفید و در ابعاد ۹ در ۱۴ سانتی‌متر باشد.

شماره عکس‌ها، طرح‌ها، جداول و نمودارها به ترتیبی که در متن مقاله به آن اشاره شده در پشت مدارک با مداد نوشته شود. جهت

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره هشت
پاییز ۱۳۸۶

۲

فرم اشتراک فصلنامه علمی پژوهشی گلجام

شغل:

اینجانب:

نشانی پستی:

تلفن:

کدپستی:

مایل به اشتراک یک دوره یک ساله (۴ شماره) از شماره تا هستم.

هزینه اشتراک یک ساله: ۸۰۰۰ تومان

لطفاً فرم اشتراک تکمیل شده را به همراه اصل فیش بانکی شماره حساب جاری ۶۶۶۴/۶ بانک ملت شعبه چهارراه جمالزاده (کد ۶۷۳۵۵) در وجه انجمن علمی فرش ایران واریز و به نشانی: تهران، خیابان سپهبد قرنی، نرسیده به پل کریمخان زند، خیابان شهید کلاتری، پلاک ۶۴، ساختمان شرکت سهامی فرش ایران، طبقه هفتم یا تهران، صندوق پستی ۱۳۶۱-۱۳۱۴۵ ارسال نمایند. تلفن: ۸۸۹۲۹۳۵۷ - ۸۸۹۲۹۳۵۸

فصلنامه علمی پژوهشی انجمن علمی فرش ایران

صاحب امتیاز: انجمن علمی فرش ایران

سر دبیر: دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی

انجمن علمی فرش ایران

مدیرمسئول: دکتر محمد تقی آشوری

هیئت تحریریه (به ترتیب حروف الفبا)

دکتر محمد تقی آشوری

دکتر حبیب‌الله آیت‌اللهی

استاد رضا الله‌داد

دکتر سیدجلال‌الدین بصام

دکتر سیروس پرهام

دکتر امیرحسین چیت‌سازیان

دکتر حسن خاتمی

دکتر کیخسرو سبچه

استاد محمدرضا عابد

دکتر مهرانگیز مظاهری‌تهرانی

دکتر مجید منتظر

مدیر داخلی: عباس اکبری

امور اجرایی: مهدی کشاورز افشار

ویراستار فارسی و انگلیسی:

عضو هیئت علمی دانشگاه هنر

عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد، دانشگاه تربیت مدرس

مدرس دانشگاه و کارشناس فرش

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی جهاد کشاورزی

محقق فرش و صاحب تألیفات

عضو هیئت علمی دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان

عضو هیئت علمی دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان

محقق و عضو هیئت مدیره اتحادیه صادرکنندگان فرش

مدرس دانشگاه و کارشناس ارشد مرکز ملی فرش ایران

عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا

عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی امیرکبیر

عضو هیئت علمی دانشکده معماری و هنر دانشگاه کاشان

دانشجوی دکتری پژوهش هنر، دانشگاه تربیت مدرس

ابوالفضل توکلی‌شاندیز

فصلنامه گلجام دارای درجه علمی - پژوهشی بر اساس مجوز شماره ۳/۲۹۱۰/۱۳۵۸ مورخ ۸۳/۱۲/۱۷ از کمیسیون محترم بررسی نشریات علمی کشور - وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری است.

۲۰۰۰ تومان

دانشگاه هنر
اصفهان

پنجاه و پنجم

با حمایت:

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بازرگانی
مرکز بازرگانی

دانشگاه کاشان

فصلنامه

علمی پژوهشی

انجمن علمی

فرش ایران

شماره هشت

پاییز ۱۳۸۶

۴

- ۵ **بیافرینیم! ولی چه بیافرینیم و برای چه بیافرینیم؟** / سردبیر
- ۹ **تحلیل رفتار فشارپذیری خاب فرش دستباف** / محمدجواد کارآمد، مسعود لطیفی، محمد حقیقت کیش
- ۲۳ **طبقه بندی طرحها و نقش مایه های فرش کلاردشت** / دکتر سیدعلی مجابی، سیدشیر عابدینی، زهرا فتایی
- ۴۳ **نیازهای بهداشتی قالی بافان و کارگاه های قالی بافی در ایران** / دکتر ابراهیم حاجیانی، دکتر سلیمان پاک سرشت
- ۵۷ **ارزیابی اثرات آزدسازی تجاری بر صنعت فرش دستباف ایران با استفاده از ماتریس تحلیل سیاست (مطالعه موردی: استان قم)** / رضا نجاززاده، مهدیه رضاقلی زاده، سیدمهدی حسینی
- ۷۹ **صمغ گیری ابریشم با پروتناز (آلکالاز) و مقایسه آن با کلیاب** / سید محمد ویسیان، محمد ابراهیم خیدری، مجید منتظر
- ۹۱ **تحلیل شمایل شناسانه قالیچه تصویری حضرت مریم(س) و حضرت مسیح (ع)** / مهدی کشاورز افشار، دکتر صمد سامانیان
- ۱۰۷ **«فرش باغی»: از نقش «فرشی از عرش» تا طرح «عرشی بر فرش»** / مهندس هادی محمودی نژاد، دکتر محمد رضا پور جعفر، دکتر محمد رضا بهمانیان، دکتر مجتبی انصاری

به نام خدای هنرآفرین

بیافرینیم! ولی چه بیافرینیم و برای چه بیافرینیم؟

بشر، از آغاز استقرارش بر زمین، هیچ چیز را برای تفننی ساده و یا گذران زمان به وجود نیاورده است، و تا نیازی روی ننموده، اثری را نیافریده است. بنابراین، دست‌ساخته‌ها و دستاوردهای هر قوم و ملتی با: (۱) موقعیت جغرافیایی؛ (۲) نیازهای مطرح شده در زندگی روزمره؛ (۳) نحوه زندگی گروهی و اجتماعی؛ (۴) شیوه‌های حکومتی و فرمانروایی بر محیط و بر مردم؛ (۵) آداب و سنن و عادت‌های قومی و بومی؛ (۶) اسطوره‌ها و نمادها و نشانه‌ها و دیگر پدیده‌های زندگانی اجتماعی، مادی و معنوی آن ملت، یعنی فرهنگ و ره‌آوردهای فرهنگی‌اش پیوند داشته و دین و آیین و باورهای فرازمینی نیز بر آن‌ها سایه افکنده است. هر آنچه را که نتیجه و حاصل عامل‌های بر شمرده شده است، «مبانی زیبایی‌شناسی» آن قوم و ملت می‌نامیم، که به طرزی سنتی از نسلی به نسل دیگر فرانهمی شده و البته در گذر زمان و در نسبت با نیازهای تازه و تحول‌های فرهنگی تغییراتی را نیز متحمل می‌شوند. این تغییرات آن‌چنان نیست که اساس آن زیبایی‌شناسی را درهم بریزد، ولیکن می‌تواند چیزی از آن بکاهد و یا بر آن بیافزاید و به گونه‌ای به سوی کمال تصویری با تزئینی‌اش سوق دهد.

پس، هر ملتی زیبایی‌شناسی‌های ویژه به خود را دارد که ریشه در فرهنگ، آداب و سنن، اسطوره‌ها، نمادها و نشانه‌ها، باورها و غیره دارد، از کهن‌ترین روزگاران شکل گرفته و در گذر زمان صلایه و آب‌دیده شده است، و می‌تواند هنرهای هر دوران را تغذیه کرده و بارور سازد ... بسیار اتفاق افتاده و دیده شده است که برخی از عامل‌های نامبرده شده و عناصر زیبایی‌شناسانه هنر ملتی، طی سده‌ها و حتی گاهی هزاره‌ها، فراموش شده و به ناگهان

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره هشت
پاییز ۱۳۸۶

بدون آنکه گونه‌ای آگاهی تاریخی از آن‌ها در دست باشد، در دورانی دیگر، دوباره در هنر آن ملت آفریده و آشکار گردیده است. این پدیده را در «دانش زیبایی‌شناسی» امروز «فراگذری اندیشه از فراسوی قشر زمان» اصطلاح کرده‌اند.

در بررسی و ریشه‌یابی عناصر تزئینی هنرهای ایرانی، به‌ویژه آرایه‌های فرشینه‌ها، این باور پدید می‌آید که عناصر تزئینی و آرایه‌ها و نمادهای به کار رفته در فرش‌های ایرانی از دوران‌های بسیار کهن شکل گرفته‌اند و مسلماً در آغاز پیدایی، مفاهیم و پیام‌های مقدسی را در بر داشته‌اند و حتی می‌توان گفت برای حفظ و نگاهبانی آن مفاهیم ایجاد شده‌اند. لیکن، با تکرار در زمان به تدریج مفاهیم خود را از دست داده و به مثابه «نگاره‌ای سنتی» تنها به کمال ظاهری و صورت هنری خود پرداخته‌اند.

آنچه مسلم است، در آغازهای آفرینش نقش‌ها و نمادهای فرش و فرشینه‌های ایرانی، تنها عناصر طبیعی و طبیعت پیرامونی هنرمندان الهام‌بخش آنان نبوده است، بلکه باورهایی که سده‌ها و هزاره‌ها سینه به سینه و حتی «از فراسوی قشر زمان» به نسل‌های پسین فراگذری شده‌اند اندیش‌مایه‌های نقش‌آفرینان و فرش‌بافان بوده است. رمزگشایی این نقش‌ها کاری آسان و ساده نیست، زیرا هیچ نوشته و سندی در دست نیست که عقاید و باورهای گذشتگان، پیش از اختراع خط‌نوشته، را در اختیار رمزگشایان بگذارد. بازخوانی و بازبینی عقاید دینی و آیین‌های کهن ایرانی، که کتاب‌های دینی به‌دینان و مزداییان برای ما بر جای گذاشته‌اند، شاید در برخی موارد بتواند اندیشه‌هایی از این باورها را به ما بیاموزند ولیکن باز هم چون سخن از نمادها به میان آید، خامه از کار باز می‌ایستد. برای نمونه از فرش مشهور به پازیریک سخن بگوییم و کوشش کنیم برای پرسش‌هایی که در پی می‌آیند پاسخ‌هایی مناسب بیابیم. چرا در این فرش، طول و عرض فرش به هم بسیار نزدیکند؟ چرا متن فرش شطرنج شده و تنها یک نقش در آن به کار رفته است؟ گل چارپر یا گل خورشیدی آذین‌گر متن چه مفهومی را در پسین گستره‌های خود پنهان دارد؟ چرا شطرنج متن به صورت خشتی انجام گرفته است و لوز. لوزی نیست؟ آیا طراح می‌توانست به جای این گل چارپر نگاره‌ایی دیگر را بر بگزیند؟ آیا می‌شود یک خوشه گندم یا یک سیب را جایگزین آن کرد؟ تکرار این نقش در حاشیه برای چیست؟ چه ارتباطی میان نقش گوزن‌ها و سربازان هخامنشی است؟ چرا طراح یا بافنده به جای گوزن نگاره بز کوهی را، که یکی از کهن‌ترین و زیباترین آرایه‌های ایرانی است به کار نبرده است؟ اصولاً چرا فرش حاشیه‌بندی شده است؟ حاشیه

نماد چیست؟ چه مفاهیمی را می‌تواند در بر داشته باشد؟ چرا حاشیه‌ها متعددند و با یکدیگر هم در پهنای و هم در نقش، متفاوتند؟ و چرا این سنت حاشیه‌بندی (از حاشیه‌های اصلی و فرعی متعدد و متنوع) تاکنون ادامه یافته و هیچ تغییری را متحمل نشده است، در حالی که شطرنج متن، جز در مواردی اندک (فرش‌های جوشقان و بختیاری و ماهی درهم) ادامه نیافته است و چرا در بسیاری از موارد این گونه مرزبندی شطرنج از میان رفته است و آرایه‌ها بدون مرزبندی و با تغییری در اجزای نگاره‌ها تکرار شده است و در این نمونه‌های موجود نیز (جز مورد ماهی درهم) نقش درون خانه‌های شطرنج همانند نیستند؟

بسیاری از پژوهندگان تلاش داشته‌اند که مفاهیمی را برای این نقش‌های نمادین مطرح سازند، که اغلب آن‌ها بدون دلیل و برهان است و به هیچ وجه قانع‌کننده نیست. برای مثال، نمادگریان باختری، شاخ گاو را نماد ماه می‌دانند! شاید به دلیل آنکه مانند هلال است. اگر چنین باشد پس شاخ گوزن نماد خوشه‌ی پروین خواهد بود! برخی دیگر مفاهیم نمادهای رایج در فرهنگ غربی و باختری را بر این نقش‌ها اطلاق کرده‌اند که آن هم قانع‌کننده نیست؛ زیرا نمادها نزد هر ملت و قومی از فرهنگ و تاریخ آن ملت و قوم تغذیه می‌کنند. نمادگرایی‌های باختری و خاوری را باید در فرهنگ و هنر آنان معنا کرد و در فرهنگ الهی و یکتاپرستانه ایرانی هم باید به گونه‌ای دیگر در جستجوی واپسین مفاهیم آن‌ها باشیم.

بالاخره، آنچه را که می‌توان از فرش پازیریک (فرش مادر!) دریافت کرد و درسی را که می‌توان از آن گرفت و در نسبت با نیازهای هنری امروز ایران و جهان در فرش آفرید، این است که حتی یک عنصر، یک نگاره، یک آرایه یا یک نماد هم می‌تواند دلیل به وجود آمدن فرش زیبا باشد؛ همچنانکه گل خورشیدی در قالی پازیریک و در ماهی درهم (گل خورشیدی متحول شده) و در قالی‌های بلوردی، و یا نگاره‌ای بته در قالی‌های قم مشهور به نقش حاج کاظمی و قالی‌های بته‌ای در قشقایی و غیره. اصل آن است که بیافرینیم و آفرینش‌های ما پاسخگوی نیازهای فرهنگ و جامعه ما باشد و در هر کجای جهان به مثابه «سفیر هنر فرش ایران» خودنمایی کند. این بدان معنا نیست که ما آرایه‌ها و نگاره‌های ایرانی را همان گونه که تاکنون به کار رفته‌اند و می‌توان گفت که سنتی و حتی خود سنت شده‌اند به کار بریم. نه! نگاره‌های ایرانی هم می‌توانند با حفظ هویت ایرانی خود، نوین و امروزی شوند و شاید نیز به نگاره‌های مشابهی دگردیس گردند. پاسخ پرسش چه بیافرینیم، در پیوند با همه نیازهای فرهنگی، روان‌شناسانه و جامعه‌شناسانه امروزیین ماست.

برای آگاهی هنرمندان طرح و نقش فرش ایرانی

به نام آفریننده کیهان و جهانیان

کوتاه سخنی با آفرینندگان طرح‌ها و نقش‌های نوین و دگر-

دیس کنندگان زیبایی‌شناسی فرش ایران

همه باور داریم که هنر فرش، در نوآوری و آفرینش طرح، نقش و رنگ آمیزی آن است، به گونه‌ای که زیبا باشد و «لذت دیدار» به بیننده ارمغان بخشد. سال‌های سال است که در نقش‌های فرش ایرانی، دگرگونی و تحولی ایجاد نشده است [استثنا برای یک دو استاد بزرگوار و فرهیخته که به این اصل پای‌بند هستند]، و اگر احیاناً استادانی به این کار مبادرت کرده‌اند، از بیم دوستان و همکاران «سنت‌کار» آشکار نکرده‌اند؛ برای مثال، یکی از استادان فرش مشهد که به احتمال زیاد هم اکنون به «لقاءالله» پیوسته است، بیش از یک صد طرح تازه از «گلجام» طراحی کرده است ولیکن در هیچ کدام از فرش‌های او دیده نمی‌شود.

هیأت تحریریه مجله «گلجام» بر این اندیشه است که هنرمندان طراح فرش، به‌ویژه جوانان را، به جامعه هنرشناس ایرانی معرفی کند و بشناساند. بنابراین، از هنرمندان طراح فرش که مایل‌اند زندگی‌نامه و نمونه‌های کارهای آنان منتشر و شناسانده شود، یک نسخه از زندگی‌نامه خود، شامل مشخصات شخصی و تصویری از نمونه‌های کارهای خود را (همراه با CD) و با پست پیش‌تاز یا سفارشی به دفتر مجله ارسال فرمایند و اطمینان کامل داشته باشند که همه حقوق قانونی آنها برای ایشان محفوظ خواهد بود.

مراکز توزیع فصلنامه گلجام

- ۱- گروه‌های فرش و صنایع دستی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی (دولتی و آزاد).
- ۲- ادارات فرش سازمان‌های بازرگانی استان‌ها و مناطق کشور.
- ۳- شعبات شرکت سهامی فرش ایران در سراسر کشور.
- ۴- ادارات میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشور و موزه فرش.

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره هشت
پاییز ۱۳۸۶

۸

